REGIOPLAN

OUDERENBEURS 2003

- eindrapport -

drs. M.H.D.A.G. Heijnen
dr. C. van Rij

Amsterdam, november 2003
Regioplan publicatienr. 1098

Regioplan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: 020 - 5315315
Fax: 020 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan Beleidsonderzoek in opdracht van FNV Voorlichting.

REGIOPLAN

INHOUDSOPGAVE

1 Inleiding 1

2 Hoe lang moet u nog? 3

3 Informatie en kennis over pensioenen 7

4 Opinie 11

1 INLEIDING

De elfde editie van de 50+ Beurs & Festival heeft een recordaantal bezoekers getrokken. Ruim 106.000 ouderen bezochten de beurs in de Jaarbeurs in Utrecht. De 50+ Beurs & Festival wordt onder auspiciën van het Comité Nationale Dag van de Ouderen georganiseerd. Samen met maatschappelijke organisaties geeft zij vorm en inhoud aan de jaarlijkse viering van de Dag van de Ouderen op de eerste oktober.

Net als voorgaande jaren was de FNV op de 50+ Beurs aanwezig met een informatiestand. Vorig jaar was één van de activiteiten van de FNV het houden van een enquête onder de bezoekers van de beurs. De belangrijkste bevindingen van deze enquête zijn later verwerkt in de notitie "Hoe lang moet u nog? Resultaten FNV-enquête Ouderenbeurs Utrecht 2002".

In navolging van de enquête in voorgaande jaren wilde de FNV ook dit jaar tijdens de 50+ Beurs een aantal schriftelijke enquêtes afnemen. De centrale vragen van deze schriftelijk enquêtes zijn:

1) *Hoe kijken ouderen (werkenden en niet-werkenden) aan tegen hun pensioen en eventueel prepensioen?*
2) *Hoe verloopt de overgang van werk naar pensioen of prepensioen?*

In de enquête van dit jaar is er ook speciale aandacht voor de mening van ouderen over het beleid van het Kabinet-Balkenende II en de speerpunten voor het FNV-beleid voor 50-plussers.

De enquête van 2002 diende als uitgangspunt voor de enquête van dit jaar. Hierdoor is het mogelijk om de huidige resultaten te koppelen met de resultaten van 2002. In tegenstelling tot vorig jaar zijn er dit jaar twee soorten enquêtes uitgezet, namelijk één enquête gericht op gepensioneerde bezoekers en één op werkende bezoekers.

In de onderhavige notitie zijn de belangrijkste bevindingen van de enquêtes opgenomen.

Regioplan

2 HOE LANG MOET U NOG?

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de respondenten van het onderzoek en de overgang van werk naar pensioen.

Respondenten
De vragenlijsten zijn tijdens de 50+ Beurs aan de bezoekers van de beurs uitgedeeld. In totaal zijn 367 vragenlijsten ingevuld, namelijk 150 vragenlijsten door werkenden en 217 vragenlijsten door gepensioneerden.

Van de gepensioneerden is 64 procent man en 36 procent vrouw. Tweederde van de gepensioneerden heeft een partner. Uit tabel 2.1 blijkt dat bijna een kwart van de gepensioneerde respondenten in de industriesector werkzaam is geweest. Daarnaast worden de sectoren overheid, bouw en handel veel genoemd. Bijna alle gepensioneerden behoren tot de doelgroep van de 50+ Beurs en is ouder dan 50 jaar. De gemiddelde leeftijd is 68 jaar.

Van de werkenden is 42 procent man en 58 procent vrouw. Bijna driekwart van de werkenden heeft een partner. De gezondheids- en welzijnszorg en de industriesector zijn de sectoren, waar de meeste respondenten werkzaam zijn (zie tabel 2.1). De meeste werkenden zijn jonger dan 65 jaar. De gemiddelde leeftijd is 56 jaar. Meer dan tweederde van de werkenden verricht momenteel betaald werk. De overige werkenden ontvangen een WAO-uitkering (19%), een bijstandsuitkering (8%) of een WW-uitkering (4%).

Tabel 2.1 In welke branche bent u werkzaam geweest?

	Gepensioneerden		Werkenden	
	Aantal	*%*	*Aantal*	*%*
Landbouw en visserij	6	3%	2	1%
Industrie	49	24%	29	20%
Bouw	20	10%	15	10%
Handel	19	9%	7	5%
Horeca	14	7%	12	8%
Vervoer en communicatie	17	8%	7	5%
Financiële instellingen	6	3%	6	4%
Zakelijke dienstverlening	12	6%	12	8%
Onderwijs	14	7%	10	7%
Gezondheids- en welzijnszorg	19	9%	34	23%
Overheid	27	13%	6	4%
Cultuur en overige dienstverlening	1	1%	5	3%

Overgang van werk naar pensioen

Aan de respondenten is gevraagd of men een aanvullend pensioen opbouwt of ontvangt en welk pensioenfonds de pensioenregeling uitvoert. Het merendeel van de gepensioneerden (82%) ontvangt naast de AOW-uitkering een aanvullend pensioen. De meeste gepensioneerden ontvangen het aanvullend pensioen van ABP en bedrijfstakpensioenfondsen. Bijna alle werkenden bouwen een pensioen op via de (voormalige) werkgever. De meest voorkomende pensioenfondsen zijn de bedrijfstakpensioenfondsen en PGGM.

Tabel 2.2 Welke pensioenfonds voert uw pensioenregeling uit?

	Gepensioneerden		Werkenden	
	Aantal	*%*	*Aantal*	*%*
Eigen pensioenfonds van het eigen bedrijf	32	18%	20	16%
Bedrijfstakpensioenfonds	46	26%	33	26%
ABP	62	35%	23	18%
PGGM	20	11%	32	25%
Verzekeringsmaatschappij	14	8%	12	9%
Weet ik niet	5	3%	7	6%
Totaal	179	100%	127	100%

De meeste gepensioneerden zijn vóór hun 65ste gestopt met werken. De gemiddelde pensioenleeftijd van gepensioneerden is 58 jaar. De werkenden verwachten later te kunnen gaan stoppen met werken. De gemiddelde verwachte pensioenleeftijd is 61 jaar. De gemiddelde pensioenleeftijd komt overeen met de verwachte pensioenleeftijd van 2002. In 2002 verwachtten de meeste respondenten tussen de 60 en de 65 jaar te stoppen met werken

Aan de respondenten is gevraagd onder welke voorwaarden zij langer zouden/hadden willen doorwerken (zie figuur 2.1). Bijna de helft van de gepensioneerden geeft aan onder geen enkele voorwaarden te hebben willen doorwerken. Bij de werkenden is dit percentage even groot. De werkenden die bereid zijn om langer te werken, noemen vaker een voorwaarde dan gepensioneerden. Voor werkenden zijn de mogelijkheid om korter te werken, een hogere pensioenuitkering en de mogelijkheid om met deeltijdpensioen te gaan de meest voorkomende redenen om langer te werken. De gepensioneerden noemen bijna dezelfde voorwaarden. Alleen geven gepensioneerden meer de voorkeur aan een andere of aangepaste functie dan aan de mogelijkheid op deeltijdpensioen.

Figuur 2.1 Onder welke voorwaarden had/zou u langer door willen werken?

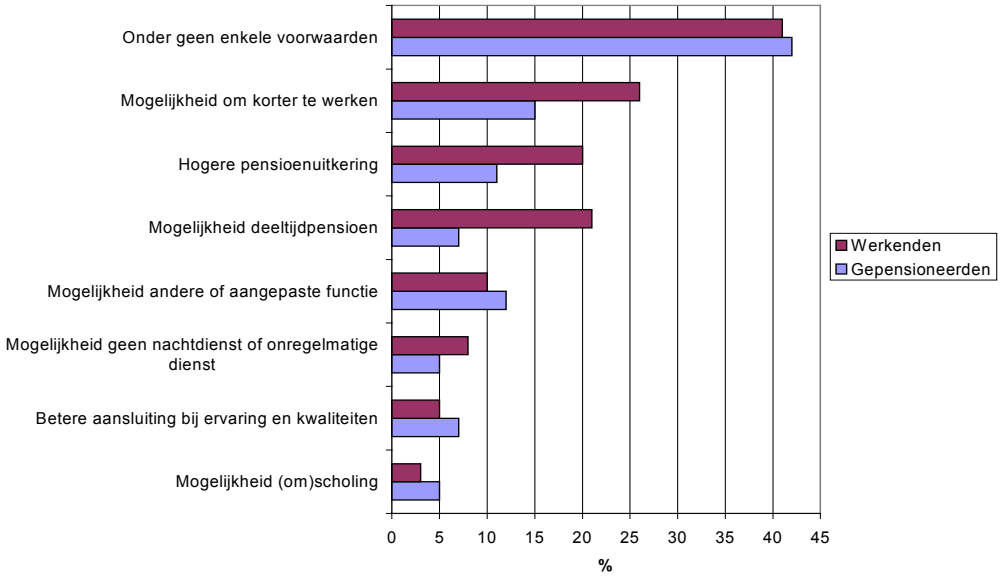

In het onderzoek is ook gekeken naar de verschillen tussen mannen en vrouwen bij de overgang van werk naar pensioen. Van de werkende respondenten geven vrouwen vaker aan langer te willen werken als er mogelijkheden zijn ander of aangepast werk te kunnen doen. In de sector gezondheids- en welzijnszorg geven de gepensioneerde respondenten vaker aan langer te willen doorwerken als er geen nachtdiensten of onregelmatige diensten moeten worden gewerkt.

3 INFORMATIE EN KENNIS OVER PENSIOENEN

In dit hoofdstuk wordt er ingegaan op de informatie die de respondenten van hun pensioenfonds ontvangen. Ook wordt er ingegaan op de mate waarin de respondenten op de hoogte zijn van hun pensioenregeling.

In tabel 3.1 is weergegeven of respondenten de ontvangen pensioeninformatie voldoende vinden. Bijna tweederde van de gepensioneerden geeft aan voldoende informatie te ontvangen en bijna een kwart geeft aan ruim voldoende informatie te ontvangen. Slechts drie procent geeft aan ontevreden te zijn met de ontvangen informatie. De mening van de werkenden over de ontvangen informatie verschilt bijna niet van die van de gepensioneerden. Bijna een kwart antwoordt ruim voldoende en slechts twee procent geeft aan ruim onvoldoende informatie te ontvangen. Meer dan de helft geeft aan voldoende informatie te ontvangen.

Tabel 3.1 Ontvangt u voldoende informatie over uw pensioen?

	Gepensioneerden		Werkenden	
	Aantal	*%*	*Aantal*	*%*
Ruim voldoende	42	23%	30	24%
Voldoende	115	62%	72	57%
Onvoldoende	22	12%	23	18%
Ruim onvoldoende	5	3%	2	1%
Totaal	184	100%	127	100%

Aan de respondenten is gevraagd hoe duidelijk de informatie is die ze van het pensioenfonds ontvangen. De meeste gepensioneerden (85%) vinden de informatie duidelijk of zeer duidelijk. De werkenden zijn negatiever over de duidelijkheid van de informatie. Minder dan driekwart (72%) vindt de informatie duidelijk of zeer duidelijk.

Aan de gepensioneerden is gevraagd of ze jaarlijks informatie van het pensioenfonds ontvangen over de indexatie of andere aanpassingen in het pensioen. Bijna negentig procent van de gepensioneerden zegt jaarlijks informatie te ontvangen. Er is ook gevraagd of de verstrekte informatie duidelijk is. De meeste gepensioneerden (87%) vinden de informatie duidelijk of zeer duidelijk.

Aan de werkende respondenten is gevraagd of de respondent jaarlijks een pensioenoverzicht krijgt en of deze informatie duidelijk is. Meer dan driekwart van de werkende respondenten (81%) ontvangt jaarlijks een overzicht van de opgebouwde pensioenrechten. De meeste werkenden (80%) zijn tevreden met de informatie die ze ontvangen over hun opgebouwde pensioenrechten.

Aan de werkenden is gevraagd of ze een pensioentekort hebben (zie tabel 3.3). Meer dan een derde geeft aan een pensioentekort te hebben en meer dan een kwart weet niet of ze een pensioentekort hebben. Ook is gevraagd of de respondent voldoende informatie ontvangt om te kunnen bepalen of er een pensioentekort is. Meer dan de helft van de respondenten geeft aan hierover voldoende informatie te ontvangen.

Tabel 3.3 Hebt u een pensioentekort? (werkenden)

	Aantal	%
Ja	47	36%
Nee	47	36%
Weet ik niet	35	28%
Totaal	129	100%

Aan de gepensioneerde respondenten is gevraagd of ze toen ze nog werkzaam waren, wisten hoeveel pensioen ze zouden ontvangen. Uit tabel 3.4 blijkt dat bijna driekwart van de gepensioneerde respondenten wist hoeveel pensioen ze zouden krijgen. Meer dan een derde wist precies hoeveel pensioen ze zouden ontvangen. Meer dan een kwart van de gepensioneerden wist niet hoeveel pensioen ze zouden gaan ontvangen. Aan de werkende respondenten is gevraagd of ze weten hoeveel pensioen ze ontvangen als ze 65 worden. Uit tabel 3.4 blijkt dat minder dan driekwart van de werkenden weet hoeveel pensioen ze gaan ontvangen als ze 65 worden. Een kwart weet precies hoeveel ze gaan ontvangen. Meer dan een kwart van de werkenden weet niet hoeveel pensioen ze gaan ontvangen als ze 65 worden.

Tabel 3.4 Weet u hoeveel pensioen u krijgt als u 65 wordt? (werkenden)
Wist u hoeveel pensioen u zou krijgen, voordat u met pensioen ging? (gepensioneerden)

	Gepensioneerden		Werkenden	
	Aantal	*%*	*Aantal*	*%*
Ja, precies	70	39%	37	28%
Ja, ongeveer	64	35%	57	44%
Nee	48	26%	36	28%
Totaal	182	100%	130	100%

Aan de gepensioneerde respondenten is gevraagd of ze weten wat veranderingen in hun leefsituatie voor gevolgen hebben voor het pensioen (zie figuur 3.1). De meeste gepensioneerden zeggen op de hoogte te zijn van de gevolgen voor hun pensioen bij een verandering in hun leefsituatie. Bijna driekwart geeft aan de gevolgen te kennen bij het aangaan van een huwelijk of samenlevingscontract. Bijna tweederde geeft aan de gevolgen voor het pensioen te kennen als ze zouden gaan scheiden. De gepensioneerden zijn ook goed op de hoogte van de gevolgen van hun overlijden. De meeste gepensioneerden weten dat hun partner financieel goed verzorgd achterblijft.

Figuur 3.1 Weet u wat de gevolgen voor uw pensioen zijn?

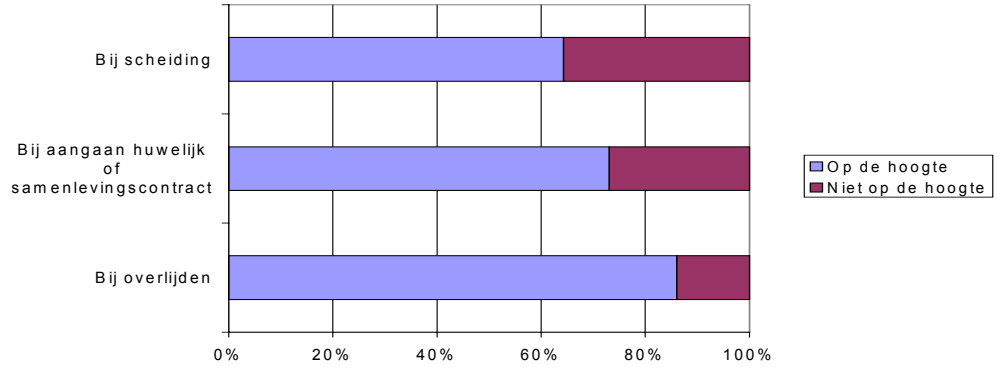

Aan de werkende respondenten is gevraagd of ze weten wat veranderingen in hun leefsituatie voor gevolgen hebben voor het pensioen (zie figuur 3.2). Net als de gepensioneerden zeggen de meeste werkenden op de hoogte te zijn van de gevolgen voor hun pensioen bij een verandering in hun leefsituatie. Meer dan tweederde is op de hoogte van de gevolgen voor het pensioen als ze een huwelijk of samenlevingscontract zouden aangaan. Meer dan de helft is op de hoogte van de gevolgen bij een scheiding. Van de pensioengevolgen van het aanvaarden van een nieuwe baan is meer dan de helft op de hoogte. Alleen van de gevolgen voor het pensioen bij arbeidsongeschiktheid of werkloosheid zijn de werkenden niet goed op de hoogte. Minder dan de helft van de respondenten geeft aan op de hoogte te zijn van de gevolgen bij arbeidsongeschiktheid. Precies de helft is op de hoogte van de pensioengevolgen bij werkloosheid. De werkenden zijn net als de gepensioneerden goed op de hoogte van de gevolgen van hun overlijden. De meeste werkenden weten dat hun partner financieel goed verzorgd achterblijft.

Figuur 3.2 Weet u wat de gevolgen voor uw pensioen zijn?

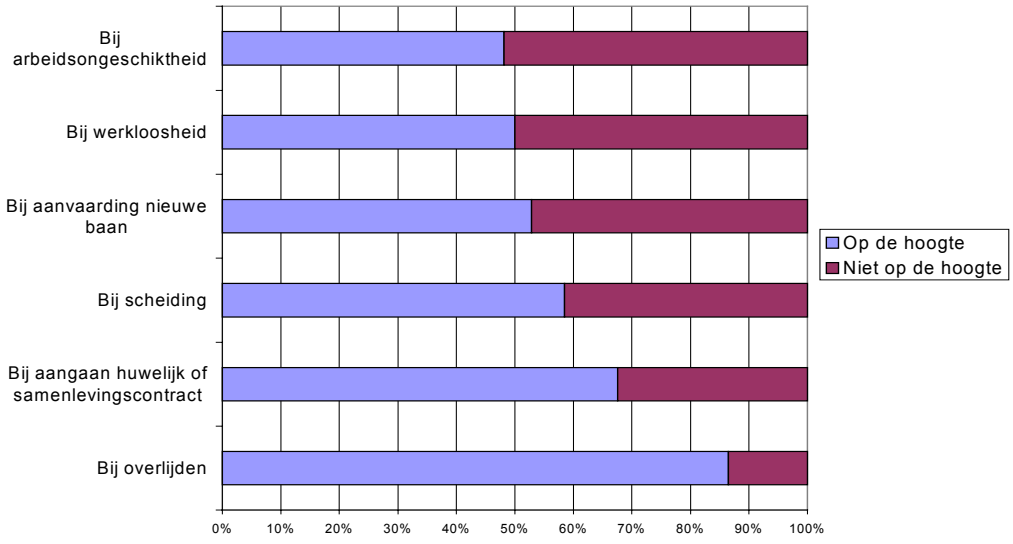

Aan de respondenten is gevraagd of ze weten waar ze terechtkunnen met vragen over het pensioen (zie tabel 3.5). De meeste gepensioneerden en werkenden weten waar ze terechtkunnen met vragen over hun pensioen. Aan de werkenden gevraagd of ze op hun persoonlijke situatie afgestemd advies kunnen krijgen. De meeste werkenden (81%) geven aan dat ze dit advies kunnen krijgen van hun pensioenuitvoerder of werkgever. Ook is aan de werkenden gevraagd of ze hun kennis rondom pensioenen willen verbeteren. De meerderheid van de werkende respondenten (56%) geeft aan wel hun kennis te willen verbeteren. Meer dan een derde van de respondenten (38%) geeft aan al voldoende te weten van pensioenen.

Tabel 3.5 Weet u waar u terecht kunt met uw vragen over uw pensioen?

	Gepensioneerden		Werkenden	
	Aantal	*%*	*Aantal*	*%*
Ja	156	86%	100	81%
Nee	25	14%	23	19%
Totaal	181	100%	123	100%

4 OPINIE

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de mening van de respondenten over de politieke ontwikkelingen op het gebied van sociale verzekeringen en voorzieningen. Daarnaast is ook gevraagd naar de mening van de respondent over het ouderenbeleid van de FNV/FNV-bonden.

Sociale verzekeringen en voorzieningen
In de onderstaande figuur (4.1) is de mening van de gepensioneerden over een aantal stellingen opgenomen. Deze stellingen hebben betrekking op de belangrijke issues van het Kabinet-Balkenende II. Zo is er gevraagd naar de pensioengerechtigde leeftijd, de bezuinigingen op de AWBZ en het ziekenfonds, de hoogte van de AOW en de sollicitatieplicht van oudere werklozen.

De meerderheid van de gepensioneerden is duidelijk tegen het verplicht solliciteren van oudere werklozen, de bezuinigingen op de AWBZ en het financieel ontmoedigen van het vervroegd pensioen. Het gelijk laten lopen van de AOW met de CAO-lonen, de handhaving van de AOW-gerechtigde leeftijd, het behoud van het ziekenfondspakket en het niet invoeren van een verplicht eigen risico voor het ziekenfonds heeft wel de steun van de gepensioneerden.

Figuur 4.1 Kunt u aangeven in welke mate u het eens dan wel oneens bent met de volgende stellingen/voorgenomen maatregelen (gepensioneerden)

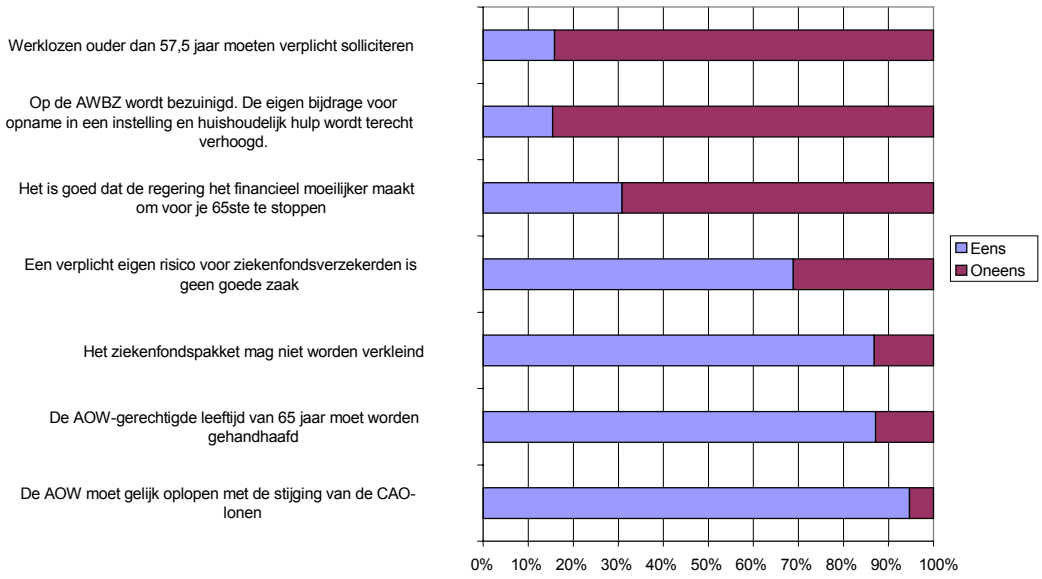

In figuur (4.2) is de mening van de gepensioneerden over een aantal stelling opgenomen. Deze stellingen hebben betrekking op de belangrijke issues van het Kabinet-Balkenende II.

Zo is er gevraagd naar de pensioengerechtigde leeftijd, de bezuinigingen op de AWBZ en het ziekenfonds, de hoogte van de AOW en de sollicitatieplicht van oudere werklozen.

De mening van de werkenden komt overeen met de mening van de gepensioneerden. Alleen over het financieel ontmoedigen van het vervroegd pensioen zijn de werkenden negatiever. Minder werkenden vinden het goed dat de regering het vervroegd pensioen financieel moeilijker maakt. De meerderheid van de werkenden is duidelijk tegen het verplicht solliciteren van oudere werklozen, de bezuinigingen op de AWBZ en het financieel ontmoedigen van het vervroegd pensioen. Het gelijk laten lopen van de AOW met de CAO-lonen, de handhaving van de AOW-gerechtigde leeftijd, het behoud van het ziekenfondspakket en het niet invoeren van een verplicht eigen risico voor het ziekenfonds heeft wel de steun van de gepensioneerden.

Figuur 4.2 Kunt u aangeven in welke mate u het eens dan wel oneens bent met de volgende stellingen/voorgenomen maatregelen (werkenden)

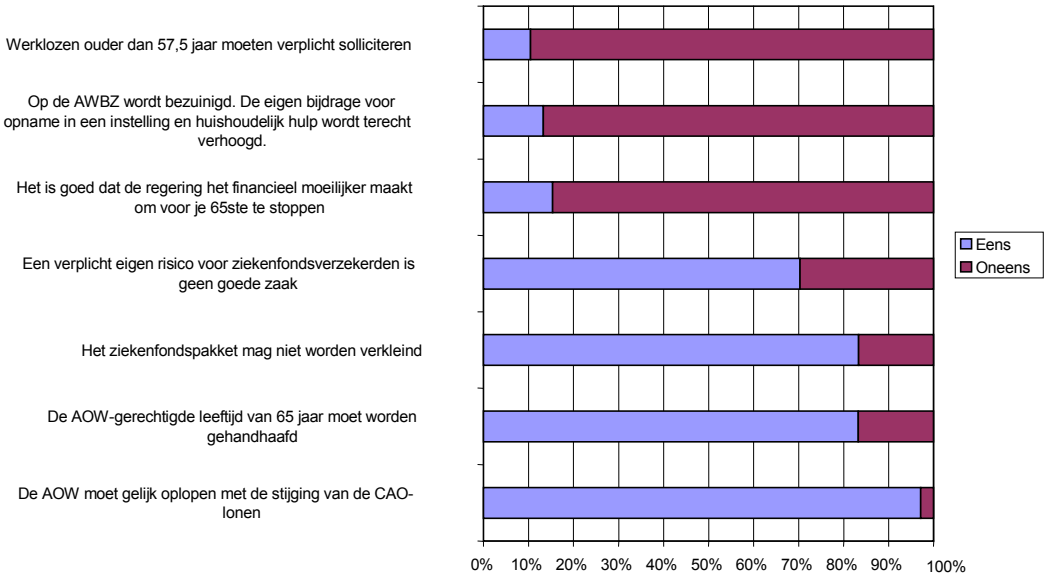

In vergelijking met het onderzoek 2002 is de mening van de gepensioneerden en werkenden niet veranderd. In de enquête 2002 spraken de respondenten zich ook uit tegen het oprekken van de pensioengerechtigde leeftijd, het verplicht solliciteren van oudere werklozen en het bezuinigen op de zorg.

Ouderenbeleid van de FNV

Aan de respondenten is gevraagd naar hun mening over ouderenbeleid van de FNV/FNV-bonden. De respondenten hebben aangegeven in welke mate de inzet van de FNV voor specifieke beleidsrichtingen belangrijk is.

In figuur 4.3 is de mening van de gepensioneerden over het ouderenbeleid van de FNV weergegeven. De inzet van de FNV op alle genoemde beleidsrichting wordt door de meerderheid van de gepensioneerden als belangrijk aangemerkt. Het minst belangrijk wordt de inzet van de FNV voor betere scholingsmogelijkheden voor ouderen gevonden. De gepensioneerden vinden de inzet voor het behoud van de AOW-gerechtigde leeftijd van 65 jaar, de handhaving van de koppeling tussen AOW en CAO-loon de belangrijkste beleidsrichtingen.

Figuur 4.3 Hoe belangrijk is de inzet van de FNV voor de onderstaande beleidsrichtingen? (gepensioneerden)

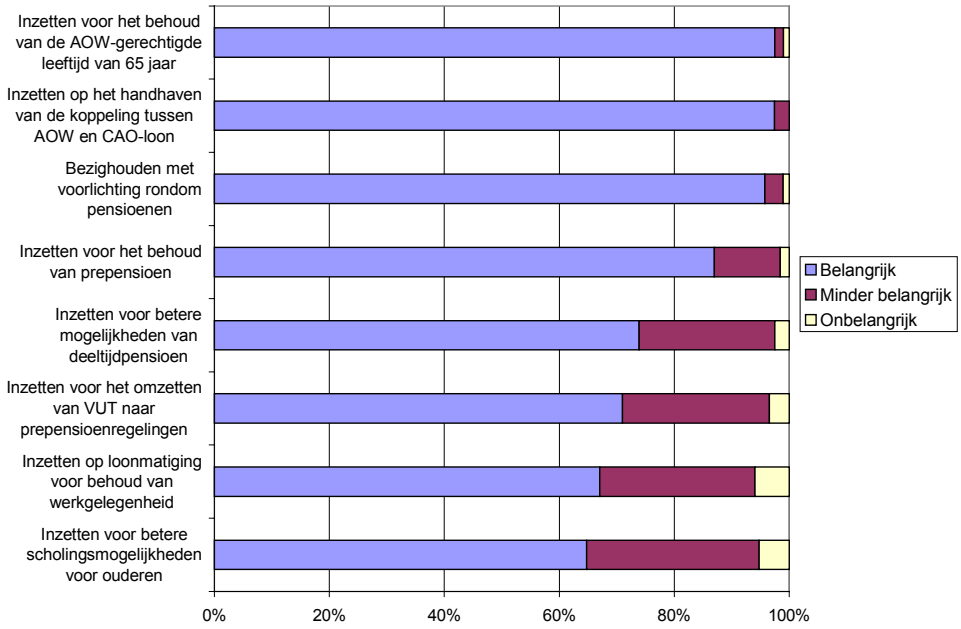

In figuur 4.4 is de mening van de werkenden over het ouderenbeleid van de FNV weergegeven. De inzet van de FNV op alle genoemde beleidsrichting wordt door de meerderheid van de werkenden als belangrijk aangemerkt. De mening van de werkenden komt redelijk overeen met de mening van de gepensioneerden. Het minst belangrijk wordt de inzet van de FNV voor betere scholingsmogelijkheden voor ouderen gevonden. Alleen vinden minder werkenden deze beleidsrichting belangrijk dan gepensioneerden. De inzet voor het behoud van de AOW-gerechtigde leeftijd van 65 jaar, de handhaving van de koppeling tussen AOW vinden de werkenden ook belangrijkste beleidsrichtingen. Daarnaast wordt door werkenden ook het inzetten voor het behoud van prepensioen als een belangrijke beleidsrichting genoemd. Door gepensioneerden wordt deze beleidsrichting minder genoemd. Voor gepensioneerden is de voorlichting rondom pensioenen belangrijker.

Figuur 4.3 Hoe belangrijk is de inzet van de FNV voor de onderstaande beleidsrichtingen? (werkenden)

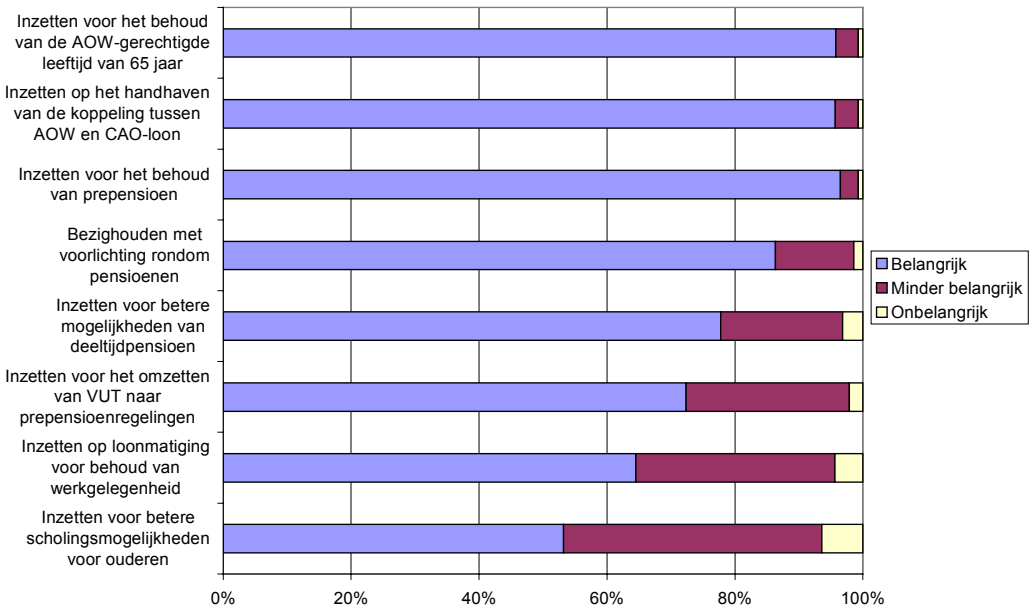

In de enquête 2002 is een soortgelijke vraag gesteld. Toen is aan de respondenten gevraagd in welke mate de FNV/FNV-bonden zich bezig moeten houden met specifieke beleidsrichtingen. Een aantal beleidsrichtingen zijn in de enquête 2003 ook genoemd. In vergelijking met het onderzoek 2002 is de mening van de gepensioneerden en werkenden niet veranderd. In de enquête 2002 vonden de respondenten voorlichting rond pensioen en de mogelijkheden tot deeltijdpensioen de onderwerpen waar de FNV zich meer voor moet inzetten. Het onderwerp verbeteren scholingsmogelijkheden voor ouderen werd in de enquête 2002 ook minder belangrijk gevonden.